

Individualitet og art i raseideologiens århundre

Noen undersøkelser rundt hyppig fremsatte beskyldninger mot Rudolf Steiner og antroposofien (III)

Frode Barkved

Her kommer tredje del av undertegnede arbeid med temaet «Individualitet og art». Da jeg begynte undersøkelsene og skrivningen, merket jeg at det var et krevende – ja, til tider et ganske tungt og vanskelig stoff. Men etter hvert som jeg kom dypere inn i det mangfold og den kompleksitet problematikken inneholder, desto mer spennende og interessant ble det. Underveis i arbeidet ble det derfor slik at jeg kom inn på andre veier enn jeg først hadde tenkt. Det dukket opp til dels uventede landskap i løpet av min vandring inn i temaene, som gjorde at jeg har utvidet mine første intensjoner. For å spare leseren for altfor lange utlegninger, kommer AiN til å trykke kortere utsnitt av denne litt lengre vandringen. Jeg legger det likevel opp slik at hver artikkel kan leses for seg. Noen gjentakelser vil ikke være til å unngå. Kanskje kunne de ulike artiklene engang redigeres slik at de dannet en samlet helhet.

I denne artikkelen har jeg ønsket å gå nærmere inn på det som går under navnet «Det andre Tyskland», og da med utgangspunkt i en rekke enkeltskjebner. Ut fra dette vil jeg senere undersøke røttene til folkesjelsbegrepet, og dessuten aspekter ved antisemittismen og Rudolf Steiners forhold til den.

Jeg må passe på å takke for alle tilbakemeldingene jeg har fått. Både oppmuntrende og anerkjennende såvel som velvillig kritiske har virket inspirerende og motiverende for fortsatt arbeid. F.B.

DET ANDRE TYSKLAND

«Jeg kjenner mitt Tyskland. Dette er en forbigående sykdom, noe i likhet med meslinger; det kommer til å gå over så snart den økonomiske situasjon bedrer seg. Tror De virkelig at landsmenn av Goethe og schiller, Kant og

*Beethoven kan falle for slikt vrøvl?» (Fred Uhlman i romanen *Forsoningen*, 1960)*

Med og uten bart

I sin oppsummering av den såkalte antroposofidebatten høsten 2009 skriver Trond Berg Eriksen: «Goethe er ikke Hitler. For ordens skyld: Hitler var han med bart.»¹

I denne lille morsomheten ligger det en stor hund begravd. I en tid som på trygg avstand fra 2. verdenskrigs katastrofale poli-tisering av rasisme og antisemittisme med altfor lett hånd sminker enkeltmennesker og grupper av mennesker med nettopp disse begrepene, er det av stor betydning å vite noe om nettopp denne forskjellen mellom Goethe og Hitler. Sagt på en annen måte: å vite noe om røttene til det som på den ene siden ble videreutviklet som antroposofi, og på den andre siden ble misbrukt og vridd om til nasjonalsosialisme.

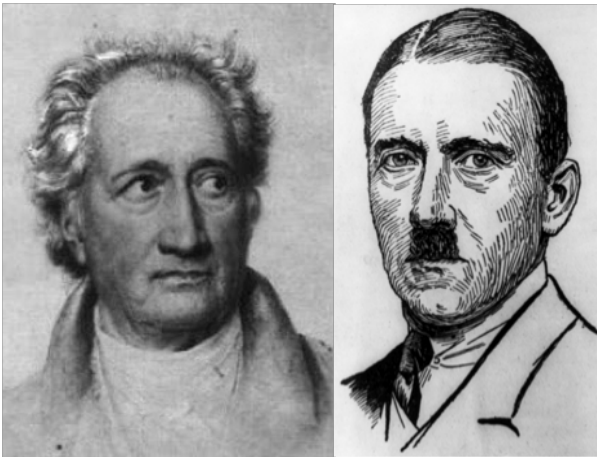
Johan Wolfgang von Goethe (1749-1832) hadde en nesten uoverskuelig virkning på sin samtid og ettertid. Han var både dikter, vitenskapsmann og politiker, men fremfor alt, slik Sverre Dahl uttrykker det, et «universelt – og tysk – humant forbilde».² Herman Grimm (1828-1901), filolog og en av grunnleggerne av Goethe-Gesellschaft, så i Goethe den udiskutabelt største og mest virkningsfulle åndskraft innenfor Tysklands kultur: «Goethe har skapt vårt språk og vår kultur.»³

Sverre Dahl påpeker at «bortsett fra enkelte nasjonalistiske misbruk har Goethe gjennom

1 Morgenbladet, 11.-17. desember 2010.

2 I *Vestens tenkere*, bind 2, Oslo 1993, s. 333.

3 Samme sted, s. 334.

«Hitler var han med bart» – Goethe ser vi bartløs og mildt undrende på venstre side. (Kilde: <http://meianoiteetreze.blogspot.com/>; <http://commons.wikimedia.org>)

hele det 20. århundre vært tatt til inntekt for de store og varige menneskelige verdier der tysk og europeisk kultur gikk opp i en høyere enhet. [...] Antroposofiens grunnlegger Rudolf Steiner unnlot aldri å betone sin gjeld til Goethes naturvitenskapelige tenkemåte og overtok i sin pedagogikk også viktige elementer fra Wilhelm Meister-romanene».⁴

Den tyske ånd som Goethe representerte, minket omvendt proporsjonalt med sosialsiasialismens fremvekst i Tyskland. Men for mange av dem som ble utsatt for det tredje rikes redsler, ble Goethe og den ånd han representerte, viktigere enn noensinne. Den nylig utkomne boken *Skjebnetid*,⁵ som omhandler en tysk kvinnes oppvekst i Nazi-Tyskland, åpner slik: «Jeg kom til verden 20. april 1919 i den vakre byen Weimar i Thüringen. [...] Her levde dikterne Johann Wolfgang von Goethe, Friedrich von Schiller, dikter og filosof Friedrich Nietzsche, komponistene Franz Liszt og Max Reger, for å nevne noen. I bykirken var Johann Sebastian Bach organist fra 1708-1714, og her preket teologen Johann Gottfried von Herder fra 1776-1803. Det nytter ikke å underslå at mørke skygger fra en tapt verdenskrig kom til å prege etterkrigstidens Tyskland, men hjemmets motkulturer var sterke nok til å holde en nedbrytende innflytelse på behørig avstand.» (S. 15)

4 Samme sted, s. 334.

5 Beatrice Stauffen, Andreas Arn, *Skjebnetid*, Snøhetta Forlag.

Filosofen Egil A. Wyller skriver om boken: «*Skjebnetid* legg stor vekt på å få fram «Det andre Tyskland», det Tyskland som hørte til Goethe og Schiller og den klassiske humanismen, den som langsomt og sikkert har bygd seg opp att noe etter krigen. [...] Den tyske daningskulturen vert altså av denne forfatteren på ingen måte tillagd medansvar for utartinga til det nazistiske Tyskland, tvert i mot, i den ligg kimen til åndeleg fornying.»⁶

Visjonen om en åndelig fornyelse ut fra den klassiske kosmopolitiske humanismen som kom fra «Det andre Tyskland», var også helt essensiell for studentene i den tyske motstandsgruppen «Den hvite rose». Hvor ekstakt disse unge menneskene visste forskjell på den ytre og den indre styrken, på en rasistisk og humanistisk tenkning, kommer til uttrykk i Sophie Scholls (1921-1943) ord skrevet drøye tre måneder før hun ble henrettet: «Ja, vi tror også på den sterkeste seier, men på den sterkeste i ånden.»⁷

Håpet om en åndelig fornyelse viste seg også i flygebladene denne opposisjonelle studentgruppen spredte. Her er ikke bare referanser til tysk kristen humanismen, men også den kinesiske (Lao Tse), jødiske (Det gamle testamente) og greske humanismen (Aristoteles). I det fjerde flygebladet siteres Novalis (1772-1801): «Blodet vil strømme over Europa helt til nasjonene blir klar over den forferdelige galskapen som driver dem til å bevege seg i ring. Og så, rammet av himmelsk musikk og beroliget, samles de foran sine tidligere altere, lærer om arbeidet for fred og feirer freden med strøm-

6 Dag og Tid, 3. desember 2010.

7 Peter Selg, *Der Geistige Weg von Hans und Sophie Scholl*, Dornach 2006.

Sophie Scholl i midten mellom to andre medlemmer av «Den hvite rose»: broren Hans Scholl (t.v.) og Christoph Probst. De ble alle tre henrettet ved halshogging 22. februar 1943. Kilde: <http://www.google.no/imgres>

Vår oppgave er å holde åndelig sammen og hevde at dette raseinstinktenes vanvidd bare kan oppstå i nasjonalistisk rus, vi vil være mennesker ... Jeg trykker deres hånd i vennskap og ber at om du i denne vanviddsrusens dager skulle bli krenket og forfulgt – å tenke på at det også finnes andre hender, som ikke løfter seg for å slå, men som strekkes frem for å hilse deg ...» (Brev fra den tyske dikteren og romanforfatteren Walter Bauer til Max Tau, 31. mars 1933.)

mende tårer foran de rykende altrene. Bare religionen kan vekke Europa igjen, etablere menneskenes rettigheter og innsette kristendommen i fornyet prakt, tydelig på sin plass som fredens garantist på jorden.» Så fortsetter de med egne ord å beskrive den åndelige fornyelsen: «... og det vi forsøker, er å lette gjenoppbyggingen av den alvorlig skadde tyske ånd fra innsiden. Denne gjenfødelsen må imidlertid foregå med en klar forståelse av den skyld det tyske folk har vært tynget med, og med en kompromissløs kamp mot Hitler [...] Med rå makt må man skille den bedre delen av nasjonen fra alt som er knyttet til nasjonalsosialismen.»⁸

Kultur som motvekt

«... hendelser som i sum betyr den mest grusomme undertrykkelse av ånden, stabler seg på hverandre med en så rasende fart, at vi i dag nesten har glemt det som i går tvang oss til med dyp sorg å oppgi menneskelighetens sak. Det er ikke bare partiene som har tapt, – vi ble slått alle sammen, vi godhjertede, vi forsonlige, alle vi som engang uttalte ordet «Menneskehet», vi hvis fedreland bare betyr en etappe på menneskehetens storvei. [...]

⁸ Peter Normann Waage, *Leve friheten! Traute Lafrenz og Den hvite rose*, Oslo 2010, s. 233-34.

Den eneste gjenlevende fra motstandsgruppen Den hvite rose, Traute Lafrenz Page, forteller om hvor viktig studiet av kulturpersonligheter som Goethe, Novalis, Dostojevskij, Tolstoj og andre var for å «demme opp mot det nazistiske vanviddet». Selv studerte hun dessuten Rudolf Steiners bøker den tiden hun var aktiv i Den hvite rose. Hun flyttet til USA etter krigen og arbeidet som antroposof og lege med mentalt handikappede fra Chicagos fattigområde. Hennes lærer var den kjente reformpedagogen Erna Stahl (1900-1980), som også var inspirert av Rudolf Steiners pedagogiske tanker. Stahl, en av Den hvite roses støttespillere i Hamburg, skriver: «Dertil kommer at jeg er dypt overbevist om at det foregikk en ødeleggende, demonisk fornektelse av alle egentlige menneskelige sjelekrefter, og da særlig i Tyskland, som ikke kunne gjøres godt igjen. Jeg gjorde det til min plikt i den kretsen der jeg hadde min gjerning, hvert eneste minutt og med alle de midler jeg hadde til rådighet, å virke slik at en indre motvekt mot disse ødeleggende kreftene kunne utvikles i elevene.»

Lafrenz forteller hva hun opplevde med sin lærer: «... kunstundervisning og teater sentralt, – vi gikk og så julespillet ved en Waldorfskole. Erna Stahl søkte å inspirere oss gjennom litteratur og kunst. Vi leste Tolstoj, Dostojevski, [...] så malerier av Franz Marc, Vasilij Kandin-

1943

Flugblätter der Widerstandsbewegung in Deutschland.

A u f r u f a n a l l e D e u t s c h e !

Der Krieg geht seinem sicheren Ende entgegen. Wie im Jahre 1918 versucht die deutsche Regierung alle Aufmerksamkeit auf die wachsende U-Bootgefahr zu lenken, während im Osten die Armeen unaufhörlich zurückströmen, im Westen die Invasion erwartet wird. Die Rüstung Amerikas hat ihren Höhepunkt noch nicht erreicht, aber heute schon übertrifft sie alles in der Geschichte seither Dagewesene. Mit mathematischer Sicherheit führt Hitler das deutsche Volk in den Abgrund. **H i t l e r k a n n d e n K r i e g n i c h t g e w i n n e n , n u r n o c h v e r l ä n g e r n !** Seine und seiner Helfer Schuld hat jedes Mass unendlich überschritten. Die gerechte Strafe rückt näher und näher !

Was aber tut das deutsche Volk? Es sieht nicht und es hört nicht. Blindlings folgt es seinen Verführern ins Verderben. Sieg um jeden Preis, haben sie auf ihre Fahne geschrieben. Ich kämpfe bis zum letzten Mann, sagt Hitler - indes ist der Krieg bereits verloren.

Deutsche! Wollt Ihr und Eure Kinder dasselbe Schicksal erleiden, das den Juden widerfahren ist? Wollt Ihr mit dem gleichen Masse gemessen werden, wie Eure Verführer? Sollen wir auf ewig das von aller Welt gehasste und ausgestossene Volk sein? Nein! Darum trennt Euch von dem nationalsozialistischen Untermenschentum! Beweist durch die Tat, dass Ihr anders denkt! Ein neuer Befreiungskrieg bricht an. Der bessere Teil des Volkes kämpft auf unserer Seite. Zerreisst den Mantel der Gleichgültigkeit, den Ihr um Euer Herz gelegt! Entscheidet Euch, e h ' e s z u s p ä t i s t !

Faksimile av et flygeblad som ble spredt av «Den hvite rose» i 1943.

Kilde: <http://www.google.no/imgres>

Traute Lafrenz Page (f. 1919), tidligere medlem av Den hvite rose, senere bl.a. generalsekretær i Antroposofisk selskap i USA og aktiv som lege. T.h.: Hennes lærer, den kjente reformpedagogen Erna Stahl (1900-1980), som også var inspirert av Rudolf Steiners pedagogiske ideer. (Kilde: <http://www.garten-der-frauen.de/gedenk.html>; <http://www.google.no/imgres>)

skij, Emil Nolde. Vi reiste også til Berlin, der Faust ble oppført [...]»⁹

Madame Mére Maria – en jødisk-tysk antroposof under naziregimet

«Egoismen blir mindre og mindre, gleden over å kunne hjelpe andre oppildner hjertet og utvider sinnet helt inn i det uendelige. – Også det enkle livet, det monotone landskapet – det regulerte – det isolerte, til og med strengheten: alt dette er nyttig. Uansett forøker jeg å benytte meg av alt som tilstøter meg, som et verktøy for å lære. – Og tiden her: jeg oppfatter den som stor. Den mest alvorfulste vigsel.» (Maria Krehbiel-Darmstädter fra innkvarteringsleiren Gurs.)

9 Samme sted, s. 21, 22, 23.

Tidlig i 1940 ble 4000 tyske jøder bosatt i Frankrike internert i leiren Gurs. Interneringen ble gjort av franske myndigheter, som oppfattet dem som «enemy aliens». Senere, i oktober samme år, sendte Nazityskland 7500 jøder fra Tyskland til Frankrike for foreløpig innkvartering, de fleste i Gurs der brakkene allerede var overfylte. Alt i alt bodde det til slutt ca. 16 000 mennesker i leiren, og den

enkelte hadde ikke bredere sengeplass enn 75 cm. Forholdene var ytterst primitive. Brakkene var overfylt av mennesker, og det var konstant mangel på vann, mat og klær. I løpet av det første månedene døde 800 mennesker av underernæring og sykdom. Når det gjelder de tyske jødene, viser tallmaterialet at 1710 av dem antagelig ble løslatt, 755 flyktet, 1940 fikk mulighet til å emigrere og 2820 menn ble innskrevet i den franske arbeidshær (French labor battalions).

Mellom august 1942 og mars 1943 ble 3907 av dem overført til utryddelsesleirer, bl.a. Auschwitz.¹⁰ En av disse var den tysk-jødiske antroposofen Maria Krehbiel-Darmstädter (1892-1943). Hun fulgte med til Gurs og senere til Auschwitz, ikke fordi hun ble tvunget til det – hun hadde flere muligheter til å komme seg unna –, men fordi hun valgte å dele sine medfangers skjebne, uansett hvor det måtte føre.

Maria Krehbiel-Darmstädter er en av tallrike eksempler på antroposofen av jødisk herkomst som hentet næring fra «Det andre Tyskland», som de bl.a. så Goethe og Steiner som representanter for. Hun regnet Rudolf Steiner som sin åndelige lærer og var et aktivt medlem av Kristensamfunnet i Mannheim. Un-

10 Holocaust Encyclopedia, <http://www.ushmm.org>

der den tiltagende stigmatiseringen av jøder i 1930- og 40-tallets Tyskland emigrerte og flyktet mange av hennes venner og bekjente. Hun ble tilbudt ulike former for redning. Første gang hun hadde mulighet til å slippe unna var ved årsskiftet 1936-37; men hun nektet plent. Hun begrunnet det den gang med at «så lenge Kristensamfunnet celebrerer i Mannheim, blir jeg værende her.»¹¹

Helt frem til 1940 gjentok hun denne begrunnelsen for venner som gjerne ville få henne ut av landet. Og vennene var mange, bl.a. filosofen Karl Jaspers og hans kone Gertrud, som hun så lenge det var mulig besøkte i Heidelberg og hadde lange samtaler med. En annen venninne var den kjente sosialpolitikeren Marie Baum (1874-1964). Baum var en modig og handlekraftig kvinne som gjorde seg kjent i vide kretser for sitt politiske og sosiale engasjement. Hun gjennomskuet tidlig det katastrofale ved Hitlers politiske ideer. Ettersom hennes bestemor var født Mendelssohn Bartholdy, et umiskjennelig berømt (etter 1933 beryktet) jødisk navn i Tyskland – vi tenker her på filosofen Moses Mendelssohn og komponisten Felix Mendelssohn Bartholdy –, måtte hun gi opp sitt læreroppdrag ved universitetet i Heidelberg. Hun fortsatte imidlertid sin kamp og engasjement bl.a. ved å organisere hjelp for jøder til å komme seg ut av Tyskland.¹²

I sin selvbiografiske bok *Rückblick auf mein Leben* (Tilbakeblikk på mitt liv) karakteriserer hun Maria Krehbiel-Darmstädter på følgende måte: «Selv om hun stammet fra svært velstående forhold, levde hun fattig og på den mest beskjedne måte, i fullkommen indre uavhengighet. Hun fant verdi i livet gjennom religiøs fordypelse – hun tilhørte Kristensamfunnet –, og hun viste en aldri opphørende aktiv kjærlighet innen en stor vennekrets. Denne sikre sjelelige i-seg-selv-væren og en evne til å flyte over i andre var på den vid-

underligste måte forenet i henne. Hver stund sammen med henne var varme, – ånd, – og kjærlighetsfylde.»¹³

Når man leser denne kvinnens biografi, blir man igjen og igjen konfrontert med på den ene side den mest bestialske og systematiske utryddelse av en menneskegruppe, og på den andre det nesten usannsynlige motet, den gåtefulle indre styrke som enkeltindivider utviste. Hos Maria handler det ikke om store ord og aksjoner, men om en stille kraft som er blitt en del av henne, som er rundt henne og i henne. Av medfanger ble Maria beskrevet som en helt usedvanlig og sjelden kvinne. Hun tenkte og følte annerledes enn de fleste andre, og rådet over en selvkunnskap og forståelse for andre som viste seg i konkret nestekjærlighet. Hun var alltid beredt til å hjelpe sine medfanger, og til å gi dem råd i sin sjelelige nød. Det fortelles at hun for sin egen del gikk gjennom all lidelse, all sult, savn og smerte, all skitt og nød, med tilsynelatende uberørthet. Hun var kun opptatt av de andres nød. En av hennes medfanger forteller at «det utgikk en sterk åndelig virkning fra henne». Når man leser om forholdene i Gurs, merker man fort at det er store menneskelige prøvelser det handler om, et møte med en avgrunn. Hanna Schramm skriver: «Her gjaldt ikke lenger herkomsten, her gjaldt ikke lenger noen fortid, her gjaldt kun personligheten. Her måtte enhver leve ut fra sin egen kraft, god eller ond, men man levde uten støtte, uten kulisse og bakgrunn; man måtte stå frem (sich erweisen.) Gurs var en prøvestein hvor kun det ble bevart som var ekte.»¹⁴

Mens Maria var i leiren døde 25 mennesker daglig, ført og fremst barn – i løpet av de nærmeste månedene 1100. I denne nøden vandret hun rundt fra den ene til den andre, denne usedvanlige kvinnen, som også ble kalt «Madame Mère Maria» (Mor Maria). Medfangene betraktet henne som «en hellig». Hun viste en usedvanlig evne til å handle etisk og menneskelig ut fra den situa-

11 Peter Selg, *Maria Krehbiel-Darmstädter – von Gurs nach Auschwitz, der innere Weg*, Arlesheim 2010, s. 40.

12 http://de.wikipedia.org/wiki/Marie_Baum

13 Se note 11, s. 46.

14 Samme sted, s. 82.

sjonen som forelå, uten å ønske eller drømme seg bort fra den.

Hvor hentet hun styrken fra?

Ikke minst fra det vi allerede har kalt «Det andre Tyskland». Hun leste og sang dikt av Novalis, hun leste Goethe og Jacob Böhme så vel som Rainer Maria Rilke og Rudolf Steiner, og på postkort som venner sendte henne kunne hun oppleve malerier av Mathias Grünewald, Rafael og andre. Hun mediterte og ba.

Det lyktes Maria å sette opp et lite trebrett ved siden av halmsengen hvor hun satte et bilde av sin åndelige lærer, Rudolf Steiner. Hun klarte også å få plass til et madonnabilde og et bilde av sitt fadderbarn. Fra et brev heter det: «Jeg holder til i det kaldeste hjørnet av brakken – men også den mest isolerte og stilleste, og det hjelper meg å holde ut. En vakker engel svever over dette hjørne og bærer meg trofast. Et bilde av min lærer R.St og Margots Jean-Christöphchen, en kjærlighetshilsen jeg med stor glede mottok for noen dager siden.»

Og en av de andre internerte som overlevde, Martha Besag, forteller: «Allerede «plassen» hun innredet seg var ytterst spesiell. På et trebrett [...] lå det en ren hvit duk, og på den vakre og merkelig formede steiner, i blikkboksen sto det alltid noen blomster – alt dette fant hun når hun vandret gjennom leiren. Og hun kunne fryde seg over enhver blomst. Også bilder hadde hun på trebrettet, først og fremst postkort som hun hadde fått tilsendt av venner.»¹⁵

Et menneske i mennesket

Et utdrag fra forskjellige brev Maria skrev fra Gurs bærer tydelig spor av et liv i meditasjon, bønn og åndelig skolering. Noen utdrag fra dem (alle hentet fra Peter Selgs bok) kan hjelpe oss å begripe hvordan hun kunne bære og bruke den utfordrende situasjonen hun var i. Holocausts forferdelse til tross: det finnes mennesker som til tross for forsøkene på å avhumanisere dem, viste at det i den ytterste

15 Samme sted, s. 12.

Maria Krehbiel-Darmstädter, «en høyt begavet elev av Rudolf Steiner» (Peter Selg), ble født i Nürnberg 1892 og døde i Auschwitz 1943. Bildet er hentet fra Peter Selgs bok.

nød, i gufset fra avgrunnen, finnes en menneskelighet, et menneske i mennesket som overlever alt – også døden:

«Man har anledning til å hjelpe under vidt forskjellige omstendigheter. [...] Beskjedenhet kommer nå til å bety en fremragende kraft. [...] Her lever vi ut fra kjærlighetens små hendelser, ut fra sartheten. Dermed forblir vi mennesker og ikke «navn og nummer» eller tidens glemte symboler.» (S. 74)

«De bønner mine venner ber for meg erfarer jeg som en lyskrets rundt meg. [...] En strøm av kjærlighet flyter rundt oss [...]» (S. 76)

«Når jeg er svak er jeg sterk. Disse hemmelighetsfulle ordene flyter inn i mitt vesen med rørelse og lidelse og takknemlighet og lengsel.» (S. 88)

«Det som bærer er kjærligheten. [...] Jeg er egentlig hjemme overalt. Kan dere forstå det? Mitt lille vesens-husvære bærer jeg helt enkelt med meg. Og kjærligheten, som er min veiviser, er ikke innskrenket til noe land eller noen situasjon.» (S. 97)

«Man eter og drikker ånd. Uten det lever man ikke. De vidunderligste himmeltegn og skytegn, rett over den dystre jordatmosfæren, er erfaringer som stadig helbreder. [...] Ute spirer det grønt, på vinduskarmene ser jeg noen morsomme, men underlig stille, fugler. Helt tamme. De har blitt vant til oss. Og likevel har så mange ikke lagt merke til dem. Noen ganger hører jeg dem grytidlig om morgenen. Jeg står svært tidlig opp for å vandre i ensomhet i morgengryet, og det er ofte jeg kun med møyne klarer å gå. Men jeg holder fast på det rytmiske, og igjen og igjen å kunne puste inn soloppgangen, virker alltid fornyende og velgjørende.» (S. 101)

«Og her lever vi. Hvor lenge har vi vært her, hvor lenge skal vi bli her? Man teller ikke dager lengre. Man øver seg i å leve.» (S. 108)

Det siste livstegn fra Maria kommer fra Drancy, en gjennomgangsleir for dem som skulle transporteres videre til utryddelse i Auschwitz. Hun er meget syk og svak når hun skriver:

«For første gang føler jeg meg svak, både legemlig og åndelig. [...] Prøvelsene – vil man kunne bære dem? Med Herrens hjelp, han som har enhver kraft, jeg vet det. Men jeg eier den ennå ikke.»

Og hun avslutter: «Vi har ingen fred her. Men den fremtidige søker vi.»

*

Seks dager senere ble hun stuet sammen med sine medfanger i kuvognene i toget som skulle føre dem til Auschwitz. Dit ankom hun sammen med 998 andre jøder. Kun få av dem ble funnet i god nok stand til å kunne brukes til leirarbeid. «Madame Mére Maria» var ikke blant dem. Hun ble gasset i hjel samme dag som hun ankom Auschwitz. Ω

Støtt russisk deltagelse under sommerkonferansen på Åland!

Jorun Carlsen er ansvarlig for en gruppe kalt «Den eteriske Kristus og Russland» under sommerkonferansen på Åland 3. - 7. august. Dette har sin bakgrunn i at Jorun tidligere har kommet i kontakt med Olga Kornienko fra Jekaterinburg i Ural, og sommeren 2010 traff de hverandre igjen på en konferanse i Petersburg. Jorun ble da med Olga på et besøk i hennes hjemby. Olga har sammen med Tatjana Efremova planlagt en antroposofisk konferanse i Jekaterinburg 2013. De to ønsker nå å delta på sommerkonferansen på Åland, i den gruppen som Jorun skal lede. Problemet er at de begge har svak økonomi og vanskelig kan klare å dekke både reise, opphold og overnatting selv. Jorun har derfor henvendt seg til ASN for å be oss skrive om dette i medlemsbladet, i håp om at kanskje flere kan være med og bidra økonomisk til at Olga Kornienko og Tatjana Efremova kan delta på Åland.

Eventuelle beløp kan settes inn på Antroposofisk Selskaps stevnekonto: 1254.05.58262. For mer info, kontakt Jorun Carlsen, 917 17 342 / joruncar@online.no.